

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
Кафедра теорії та історії держави та права**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ  
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ  
із навчальної дисципліни «Нормотворча діяльність»  
обов'язкових компонент освітньо-професійної програми  
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

**081 Право (поліцейські)**

**Кам'янець-Подільський 2024**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Науково-методичною радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол від 14.08.2024 № 8

**ПОГОДЖЕНО**

Секцією Науково-методичної ради  
ХНУВС з юридичних дисциплін  
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права (протокол від 12.08.2024 № 1).

**Розробник:**

Професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1  
Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних  
наук, професор Слинько Д.В.

**Рецензенти:**

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Серьогін В.О.
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Гудзь Т.І.

# 1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва змістового модулю, номер та найменування теми		Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
		Всього	з них:					
			лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1								
Тема 1. Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності.		10	2	2	2	-	4	
Тема 2. Нормативно-правовий акт як джерело (форма) права.		8	2	2	-	-	4	
Тема 3. Поняття та загальна характеристика нормотворчої юридичної техніки.		12	2	2	-	-	8	
Тема 4. Правила формування змісту та структури нормативно-правових актів.		12			4		8	
Тема 5. Правова експертиза проектів нормативно-правових актів.		18			4		14	
Тема 6. Державна реєстрація нормативно-правових актів та ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.		8			4		4	
Тема 7. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу.		6		2			4	
Тема 8. Законодавча нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.		10	2	2	2		4	
Тема 9. Підзаконна нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.		4	2		2			
Тема 10. Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної нормотворчості.		2			2			
Всього за семестр		90	10	10	20		50	Залік

## **2. Методичні вказівки до семінарських занять**

**Тема № 1. Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності.**

**Семінарське заняття:** Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності.

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття юридична діяльність, нормотворча діяльність; з'ясувати та проаналізувати основні ознаки нормотворчої діяльності; виокремити та охарактеризувати її основні види.

**Кількість годин:** 2 години.

### **Навчальні питання:**

1. Поняття та загальна характеристика юридичної діяльності.
2. Нормотворча діяльність як різновид юридичної діяльності.
3. Нормотворчість як правова форма реалізації функцій державою.
4. Види (класифікація) нормотворчості.

### **Методичні вказівки:**

Під час відповіді на перше питання здобувач вищої освіти повинен сформулювати та проаналізувати поняття «юридична діяльність». Акцентувати увагу на тому, що нормотворча діяльність є одним із видів юридичної діяльності.

Грунтовна та повна відповідь на друге питання вимагає від здобувача вищої освіти знань і вмінь виокремити та охарактеризувати основні ознаки нормотворчої діяльності, сформулювати поняття даного правового явища. При цьому здобувач вищої освіти повинен звернути увагу на те, що нормотворчій діяльності як виду юридичної діяльності характерні загальні та особливі ознаки.

При відповіді на третє питання здобувачу вищої освіти необхідно охарактеризувати нормотворчість як правову форму реалізації функцій держави. Відповідь на дане питання вимагає від здобувача вищої освіти знань основних правових форм реалізації функцій держави (нормотворча, правозастосовна, правотлумачна) та вміння аналізувати їх та розмежовувати.

У межах відповіді на четверте питання здобувачу вищої освіти необхідно провести класифікацію нормотворчої діяльності, виокремити та проаналізувати основні її види. Слухачеві окремо слід розглянути нормотворчість як вид нормотворчої діяльності в умовах воєнного стану.

### **Питання цільових виступів:**

1. Організаційно-методичний аспект нормотворчої діяльності.
2. Інтелектуальна та волева сторони нормотворчої діяльності.
3. Фінансове та матеріальне-технічне забезпечення нормотворчої діяльності.

### **Література:**

**Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 51-94.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 51-65.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 193-195, 225-232, 361-364. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

**Додаткова:**

1. Безпалова О. І. Відомча адміністративна нормотворчість як елемент механізму реалізації правоохоронної функції держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 61–67.
2. Вороніна І. Аксіологічна модель нормотворчої діяльності Національної поліції України як система принципів і норм регулювання нормотворчої діяльності. *European Political and Law Discourse*. 2017. Vol. 4. Iss. 5. Рр. 36–42. Режим доступу: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-5/08.pdf>.
3. Вороніна І. М. До питання про історичні передумови становлення вітчизняної відомчої нормотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 152–155.
4. Вороніна І. М. Теоретико-методологічні засади вдосконалення відомчої нормотворчості в умовах трансформації перехідного суспільства. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2). С. 29–34. Режим доступу: [http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5\\_2\\_2015/part\\_1/7.pdf](http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5_2_2015/part_1/7.pdf).
5. Гаркуша А. Т. Повноваження Національного агентства України з питань державної служби щодо нормотворчості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 1. С. 48–59.
6. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
7. Жидецька В. В. Про стадії нормотворчої діяльності міністерства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 101–107.
8. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 392 с., С. 154-156, 189-201.
9. Матвєєва Ю. І. Юридико-технічні характеристики принципу правової визначеності. *Наукові записки*. 2015. Т. 168. С. 37–39.
10. Расюк А.О. Відомча нормотворча діяльність в Україні та шляхи її модернізації. *Наука і правоохорона : Юридичний журнал*. 2019. № 1 (43). С. 140-147.

11. Рибалко Н. В. Проблеми нормотворчої діяльності Міністерства інфраструктури України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/21225/-1/Рибалко%20Н.В..pdf>.

12. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 17 с., С. 1-16.

13. Салманова О. Актуальні питання нормотворчої діяльності Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1–1. С. 159–162.

14. Слинько Д. В. Форми здійснення правотворчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2017. № 3(66). С. 52-56.

15. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика: монографія. Харків: НТМТ, 2017. 415 с. С. 291-319.

16. Слинько Д. В. Специфіка нормативно-правових актів міністерства внутрішніх справ України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції*, м. Харків, 17 травня 2019 р. Харків, 2019. С. 203-205.

## **Тема № 1. Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності.**

**Практичне заняття:** Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності.

Навчальна мета заняття: проаналізувати основні ознаки правової нормотворчої діяльності та її сутність; визначити та охарактеризувати особливості правового регулювання нормотворчої діяльності; охарактеризувати нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ, визначити та проаналізувати суб'єктів нормотворення в Міністерстві внутрішніх справ та основні стадії відомчого нормотворчого процесу. Сформувати вміння та навички аналізу особливостей нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ.

**Кількість годин:** 2 години.

### **Навчальні питання:**

1. Нормотворча діяльність: поняття та сутність.
2. Особливості правового регулювання нормотворчої діяльності.
3. Нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ.
4. Суб'єкти нормотворення в Міністерстві внутрішніх справ та основні стадії відомчого нормотворчого процесу.

### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання

яких забезпечує досягнення навчальної мети.

## II. Порядок проведення основної частини заняття.

### Контрольні питання:

1. Сформулюйте визначення «нормотворча діяльність» та охарактеризуйте основні ознаки даного виду юридичної діяльності.
2. Охарактеризуйте особливості правового регулювання нормотворчої діяльності.
3. Охарактеризуйте нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ.
4. Охарактеризуйте суб'єктів нормотворення в Міністерстві внутрішніх справ та основні стадії відомчого нормотворчого процесу.

### Практичне завдання 1.

Продовжіть думку:

- нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ має наступні особливості.....;
- нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ має наступні стадії.....;
- нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ має наступні форми.....;
- суб'єктами нормотворення в Міністерстві внутрішніх справ є..... :

### Практичне завдання 2.

Дайте визначення термінам: нормотворча діяльність, правове регулювання нормотворчої діяльності, нормотворчий процес, нормотворчий процес в умовах воєнного стану, відомчий нормотворчий процес, нормотворчий процес в Міністерстві внутрішніх справ, форма нормотворчого процесу, суб'єкт нормотворчого процесу.

### Практичне завдання 3.

Складіть порівняльну таблицю, яка характеризує співвідношення понять «нормотворча діяльність», «відомча нормотворча діяльність».

## III. Порядок проведення заключної частини заняття.

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності», акцентує увагу на основних ознаках даного виду юридичної діяльності, резюмує особливості правового регулювання нормотворчої діяльності та відомчого нормотворчого процесу.

### Питання цільових виступів:

1. Відомча нормотворчість: поняття, особливості призначення.
2. Принципи нормотворчої діяльності в Національній поліції України.
3. Основні напрями нормотворчості в Національній поліції України.
4. Проблеми відомчої нормотворчості в Національній поліції України.

## Література:

### Основна:

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С.51-94.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 51-65, 92-137.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 193-195, 225-232. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

### Додаткова:

1. Безпалова О. І. Відомча адміністративна нормотворчість як елемент механізму реалізації правоохоронної функції держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 61–67.
2. Вороніна І. Аксіологічна модель нормотворчої діяльності Національної поліції України як система принципів і норм регулювання нормотворчої діяльності. *European Political and Law Discourse*. 2017. Vol. 4. Iss. 5. Pp. 36–42. Режим доступу: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-5/08.pdf>.
3. Вороніна І. М. До питання про історичні передумови становлення вітчизняної відомчої нормотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 152–155.
4. Вороніна І. М. Теоретико-методологічні засади вдосконалення відомчої нормотворчості в умовах трансформації перехідного суспільства. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2). С. 29–34. Режим доступу: [http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5\\_2\\_2015/part\\_1/7.pdf](http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5_2_2015/part_1/7.pdf).
5. Гаркуша А. Т. Повноваження Національного агентства України з питань державної служби щодо нормотворчості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 1. С. 48–59.
6. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
7. Жидецька В. В. Про стадії нормотворчої діяльності міністерства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 101–107.
8. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 392 с., С. 154-156, 189-201.
9. Матвєєва Ю. І. Юридико-технічні характеристики принципу правової визначеності. *Наукові записки*. 2015. Т. 168. С. 37–39.
10. Расюк А.О. Відомча нормотворча діяльність в Україні та шляхи її модернізації. *Наука і правоохорона : Юридичний журнал*. 2019. № 1 (43). С. 140-147.

11. Рибалко Н. В. Проблеми нормотворчої діяльності Міністерства інфраструктури України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/21225/-1/Рибалко%20Н.В..pdf>.
12. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 17 с., С. 1-16.
13. Салманова О. Актуальні питання нормотворчої діяльності Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1–1. С. 159–162.
14. Слинько Д. В. Форми здійснення правотворчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2017. № 3(66). С. 52-56.
15. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика: монографія. Харків: НТМТ, 2017. 415 с. С.291-319.
16. Слинько Д. В. Специфіка нормативно-правових актів міністерства внутрішніх справ України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції*, м. Харків, 17 травня 2019 р. Харків, 2019. С. 203-205.

## **Тема № 2. Нормативно-правовий акт як джерело (форма) права.**

**Семінарське заняття:** Нормативно-правовий акт як джерело (форма) права.

**Навчальна мета заняття:** опанувати поняття «нормативно-правовий акт», «закон», «підзаконний нормативно-правовий акт»; з'ясувати та проаналізувати основні ознаки нормативно-правового акту; виокремити основні критерії поділу нормативно-правових актів на види та проаналізувати їх; проаналізувати систему підзаконних нормативно-правових актів; проаналізувати чинність нормативно-правових актів у часі, у просторі та за колом осіб.

**Кількість годин:** 2 години.

### **Навчальні питання:**

1. Поняття форми (джерела) права та її значення в правовому регулюванні суспільних відносин.
2. Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки.
3. Класифікація нормативно-правових актів, критерії проведення класифікації нормативно-правових актів.
4. Система підзаконних нормативно-правових актів.
5. Чинність нормативно-правових актів: у часі, у просторі та за колом осіб.

### **Методичні вказівки:**

Під час відповіді на перше питання здобувачу вищої освіти слід звернути увагу на те, що зовнішній прояв права у його формах. Здобувачеві вищої освіти необхідно сформулювати визначення поняття «джерела (форми) права», охарактеризувати дану правову категорію через виокремлення та аналіз її основних ознак. Звернути увагу на зміст таких традиційних у юриспруденції

видів джерел права як правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір та нормативно-правовий акт.

У процесі відповіді на друге питання здобувач вищої освіти має розкрити зміст поняття «нормативно-правовий акт», сформулювати дефініцію даного правового вища та охарактеризувати її основні суттєві ознаки.

Повна, вичерпна відповідь на третє питання передбачає виокремлення основних критеріїв поділу нормативно-правових актів на види та аналіз їх видів. Окремо здобувачеві вищої освіти слід звернути увагу на поділ нормативно-правових актів на види за юридичною силою, проаналізувати особливості законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Розглядаючи підзаконні нормативно-правові акти важливо не тільки визначити поняття та різновиди підзаконних нормативно-правових актів, але й вказати на специфіку співвідношення їх з законом, як актом вищої юридичної сили. Крім цього здобувачеві вищої освіти слід звернути увагу на те, що всі підзаконні нормативно-правові акти у своїй сукупності становлять певну систему, а отже, взаємодіють, взаємодоповнюють, перебувають у ієрархічній підпорядкованості.

Відповідь на п'яте питання передбачає аналіз такої властивості нормативно-правових актів як «чинність». Охарактеризувати чинність нормативно-правових актів у часі, у просторі та щодо кола осіб.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Закон як акт вищої юридичної сили.
2. Класифікація законів в Україні.
3. Конституція держави – основа правової системи суспільства.
4. Закон у вузькому та поширеному сенсі.
5. Співвідношення права та верховенства закону.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 128-174.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 51-65.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 193-195, 225-232., С. 190, 193-195. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

##### **Додаткова:**

1. Андрусів Л. М. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 128–131.

2. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с., С. 154-156, 171-189.
3. Кудрявцев І. О. Поняття та ознаки підзаконних нормативно-правових актів. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 16–22.
4. Мандюк О. О. Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2017. 20 с., С. 1-19.
5. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 17 с., С. 1-17.
6. Салманова О. Актуальні питання нормотворчої діяльності Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1–1. С. 159–162.
7. Слинько Д. В. Особливості відомчого нормотворчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 листоп. 2020 р. Харків, 2020. С.464-466.
8. Шпакович О. М. Правотворча діяльність міжнародних організацій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. 2020. № 3 (116). С. 108-114.

### **Тема № 3. Поняття та загальна характеристика нормотворчої юридичної техніки.**

**Семінарське заняття:** Поняття та загальна характеристика нормотворчої юридичної техніки.

**Навчальна мета заняття:** опанувати поняття «юридична техніка», «нормотворча техніка»; з'ясувати та проаналізувати мету та види юридичної техніки; проаналізувати особливості нормотворчої техніки як виду юридичної техніки.

**Кількість годин:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Юридична техніка як чинник ефективності правотворчої, правореалізаційної та правозастосовної діяльності.
2. Мета юридичної техніки.
3. Види юридичної техніки.
4. Поняття та ознаки нормотворчої техніки.

#### **Методичні вказівки:**

Під час відповіді на перше питання здобувачу вищої освіти слід розкрити поняття «юридична техніка», проаналізувати основні ознаки даного правового явища. Окремо слід звернути увагу на те, що юридична техніка в системі права є складним, багатоструктурним, багатофункціональним, комплексним правовим явищем, за допомогою якого теорія і практика права досягають мети правової регламентації. Юридична техніка як об'єктивний феномен виступає

чинником формування професійної майстерності юриста. Стосовно суб'єкта юридична техніка розглядається як суб'єктивне (майстерність юриста) або як об'єктивне (сукупність певних засобів, прийомів, способів, рекомендацій, правил, вимог; певна теорія і предмет її дослідження) явище.

У процесі відповіді на друге питання здобувач вищої освіти має розкрити мету юридичної техніки.

Повна вичерпна відповідь на третє питання передбачає визначення таких понять, як «юридична техніка», «правотворча техніка», «законодавча техніка», «нормотворча техніка», «підзаконна нормотворча техніка», «відомча нормотворча техніка». Окремо здобувачеві вищої освіти слід звернути увагу на те, що типологія юридичної техніки дозволяє виокремити правотворчу техніку, нормотворчу техніку, правозастосовну техніку, техніку тлумачення, техніку систематизації нормативних актів, техніку обліку нормативних актів.

Під час відповіді на четверте питання здобувачу вищої освіти слід розкрити поняття «нормотворча техніка», проаналізувати основні ознаки даного правового явища.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Визначення понять «юридична техніка», «правотворча техніка», «законодавча техніка», «нормотворча техніка» у нормативно-правових актах, наукових працях, лексикографічних джерелах.

2. Правотворча, правореалізаційна, правозастосовна, нормотворча, правотлумачна юридична техніка.

3. Цілі і значення нормотворчої техніки для зміцнення законності і правопорядку, підвищення рівня правової культури, формування правової держави в Україні.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 174-197.

2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 65-82.

3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 193-195, 225-232.

URL:  
[http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

##### **Додаткова:**

1. Гаркуша А. Т. Повноваження Національного агентства України з питань державної служби щодо нормотворчості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 1. С. 48–59.

2. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
3. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с., С. 203-225.
4. Мельник А. А. Правова лінгвістика: основні риси та особливості. *Адміністративне право і процес*. 2015. Вип. 1 (11). С. 365–373.
5. Мусиченко О. Зрозумілість і чіткість закону як складова частина принципу правової визначеності в практиці Європейського суду з прав людини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 149–154.

#### **Тема № 4. Правила формування змісту та структури нормативно-правових актів.**

**Практичне заняття:** Правила формування змісту та структури нормативно-правових актів.

Навчальна мета заняття: проаналізувати основні вимоги до внутрішньої форми нормативно-правових актів. Визначити та охарактеризувати структурні одиниці нормативно-правового акту та формальні вимоги стосовно форм нормативно-правового акту. Сформувати вміння та навички аналізу структурних одиниць нормативно-правового акту та формальних вимог стосовно форми нормативно-правового акту.

**Кількість годин:** 4 години.

##### **Навчальні питання:**

1. Вимоги до внутрішньої форми нормативно-правових актів.
2. Основні способи та прийоми формування змісту нормативно-правових актів.
3. Поняття, ознаки та значення юридичних конструкцій у нормотворчій техніці.
4. Правові презумпції, фікції, аксіоми: поняття, ознаки, види та особливості використання.
5. Структурні одиниці нормативно-правового акту.
6. Формальні (реквізитні) вимоги стосовно форми нормативно-правового акту.
7. Вид нормативно-правового акту. Орган, який приймає нормативно-правовий акт. Назва, дата його прийняття та реєстраційний номер.

#### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання яких забезпечує досягнення навчальної мети.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

**Контрольні питання:**

1. Сформулюйте та охарактеризуйте основні вимоги до внутрішньої форми нормативно-правових актів.
2. Охарактеризуйте основні способи та прийоми формування змісту нормативно-правових актів.
3. Сформулюйте поняття «юридична конструкція», виокремити та проаналізуйте ознаки юридичних конструкцій у нормотворчій техніці.
4. Правові презумпції, фікції, аксіоми: поняття, ознаки, види та особливості використання.
5. Охарактеризуйте структурні одиниці нормативно-правового акту.
6. Проаналізуйте формальні (реквізитні) вимоги щодо форми нормативно-правового акту.
7. Визначте яким чином вид нормативно-правового акту, орган, який приймає нормативно-правовий акт впливають на вимоги до його внутрішньої форми.

*Практичне завдання 1.*

Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (стаття 206<sup>2</sup> Кримінального кодексу України):

Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, - карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

Які техніко-юридичні прийоми використані у даній статті Кримінального Кодексу України. Які елементи юридичної конструкції складу правопорушення зазначені у даній статті? Обґрунтуйте свою відповідь.

*Практичне завдання 2.*

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Кримінального кодексу України замахом на кримінальне правопорушення є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу України, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

Які техніко-юридичні прийоми використані у наведеному прикладі? Які цілі та яке значення мають ці прийоми для правового регулювання суспільних відносин?

*Практичне завдання 3.*

Відповідно до статті 29 Закону України «Про запобігання корупції» зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;

3) обмеження доступу особи до певної інформації;

4) перегляду обсягу службових повноважень особи;

5) переведення особи на іншу посаду;

6) звільнення особи.

Які техніко-юридичні прийоми використані у наведеному прикладі? Які цілі та яке значення мають ці прийоми для правового регулювання суспільних відносин?

### III. Порядок проведення заключної частини заняття.

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Правила формування змісту та структури нормативно-правових актів», акцентує увагу на основних правилах формування змісту та структури нормативно-правових актів.

### Питання цільових виступів:

1. Визначення понять «юридична техніка», «правотворча техніка», «законодавча техніка», «нормотворча техніка» у нормативно-правових актах, наукових працях, лексикографічних джерелах.

2. Правотворча, правореалізаційна, правозастосовна, нормотворча, правотлумачна юридична техніка.

3. Цілі і значення нормотворчої техніки для зміцнення законності і правопорядку, підвищення рівня правової культури, формування правової держави в Україні.

4. Основні способи і прийоми формування змісту нормативно-правових актів.

5. Логічність викладення матеріалу в нормативно-правовому акті. Правила використання принципів права.

6. Правові презумпції, фікції, аксіоми: поняття, ознаки, види та особливості їх використання.

7. Поняття, ознаки та значення юридичних конструкцій у нормо-проектувальній техніці.

8. Причини, основні напрямки запобігання, техніко-юридичні аспекти усунення помилок при здійсненні нормопроектувальної діяльності.

### Література:

#### Основна:

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с., С. 174-197.

2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 65-82.

3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 193-195, 225-232.

URL:  
[http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

#### **Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.

2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 175-190.

3. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с., С. 203-225.

### **Тема № 5. Правова експертиза проектів нормативно-правових актів.**

**Практичне заняття:** Правова експертиза проектів нормативно-правових актів.

Навчальна мета заняття: проаналізувати основні ознаки, види правової експертизи нормативно-правових актів, методи та принципи здійснення експертизи нормативно-правових актів. Сформувати вміння та навички застосування принципів та методів здійснення експертизи нормативно-правових актів.

**Кількість годин:** 4 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Поняття і види помилок при застосуванні правил і засобів нормопроектувальної техніки.

2. Поняття, необхідність і зміст експертизи проектів нормативних актів.

3. Види експертиз нормативних актів та їх характеристика.

4. Принципи і методи здійснення правової експертизи проектів нормативних актів.

#### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання яких забезпечує досягнення навчальної мети.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

#### **Контрольні питання:**

1. Сформулюйте поняття «помилка при застосуванні правил і засобів нормо проектувальної техніки». Проведіть класифікацію помилок при застосуванні правил і засобів нормо проектувальної техніки. Охарактеризуйте

основні їх види.

2. Сформулюйте визначення «експертиза проектів нормативних актів». Проаналізуйте основні ознаки експертизи проектів нормативно-правових актів.

3. Охарактеризуйте основні види експертиз нормативно-правових актів.

4. Сформулюйте визначення «антикорупційна експертиза нормативно-правових актів». Проаналізуйте основні ознаки антикорупційної експертизи нормативно-правових актів.

5. Охарактеризуйте процес проведення громадської антикорупційної експертизи. Проаналізуйте особливості проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції.

6. Охарактеризуйте основні принципи здійснення правової експертизи проектів нормативних актів.

7. Охарактеризуйте основні методи здійснення правової експертизи проектів нормативних актів.

### *Практичне завдання 1.*

В результаті проведення Міністерством юстиції України гендерно-правової експертизи Кримінального кодексу України, було виявлено, що окремі положення даного законодавчого акту містять ознаки статевої дискримінації.

Міністерство юстиції направило висновок результатів даної експертизи до Верховної Ради України як органу, що ухвалив Кримінальний кодекс України з вимогою його скасувати. Верховна Рада відмовилась виконати цю вимогу, вказавши, що він може бути скасований лише в судовому порядку.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Сформулюйте визначення «гендерно-правова експертиза». Назвіть правові засади, на підставі яких здійснюється гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів.

### *Практичне завдання 2.*

Національне агентство з питань запобігання корупції згідно з положеннями статті 55 Закону України «Про запобігання корупції» провело антикорупційну експертизу підзаконного нормативно-правового акту, підготовленого Міністерством внутрішніх справ. Через шість днів проект даного підзаконного нормативно-правового акту був надісланий Міністерству внутрішніх справ для його доопрацювання з метою усунення корупціогенних факторів у його змісті.

Проаналізуйте ситуацію. Сформулюйте визначення «антикорупційна експертиза», «корупціогенний фактор». У який термін проводиться антикорупційна експертиза.

### *Практичне завдання 3.*

Ознайомтеся зі змістом наказу Національного агентства з питань запобігання корупції № 470/20 від 20.10.2020, який затверджує Методологію проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції. Дайте визначення «Методологія проведення антикорупційної експертизи». Виокремить основні етапи антикорупційної експертизи. Сформулюйте визначення корупціогенний фактор. Визначте, які фактори визначаються корупціогенними. Складіть приблизний план (схему)

проведення відповідних заходів та використання відповідних способів та методів.

#### *Практичне завдання 4.*

Міністерство юстиції провело антикорупційну експертизу Закону України «Про національну поліцію». У восьмиденний строк Міністерство юстиції направило висновок антикорупційної експертизи даного законодавчого акту на розгляд до Офісу Президента України.

Проаналізуйте ситуацію. З'ясуйте порядок підготовки висновку антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів.

### III. Порядок проведення заключної частини заняття.

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Правова експертиза проектів нормативно-правових актів», акцентує увагу на основних ознаках експертизи нормативно-правових актів, резюмує особливості її основних видів.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Зміст і роль правової експертизи у забезпеченні належної якості нормативних актів.
2. Проблеми вдосконалення правової експертизи проектів нормативних актів в Україні.
3. Правова основа проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.
4. Поняття та завдання антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.
5. Суб'єкти та предмет антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.
6. Методологія проведення антикорупційної експертизи. Корупціогенні фактори та техніко-юридичні недоліки проектів нормативно-правових актів, способи їх виявлення та оцінки. Шляхи усунення корупціогенних факторів у нормопроєктуванні.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 188-197.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 141-154.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 228-231. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

##### **Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
  2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 158-175.
  3. Ортинський В. Л. Правові питання організації проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 813. С. 66–70.
- Режим доступу:
- <http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/ortynskyi.pdf>.

## **Тема № 6. Державна реєстрація нормативно-правових актів та ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.**

**Практичне заняття:** Державна реєстрація нормативно-правових актів та ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Навчальна мета заняття: проаналізувати правове регулювання державної реєстрації нормативно-правових актів та вимоги до нормативно-правових актів, що подаються на державну реєстрацію. Визначити які обставини є підставами відмови в державній реєстрації нормативно-правових актів та проаналізувати їх. Охарактеризувати Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів. Сформувати вміння та навички реєстрації нормативно-правових актів у Єдиному державному реєстрі нормативно-правових актів.

**Кількість годин:** 4 годин.

### **Навчальні питання:**

1. Правове регулювання державної реєстрації нормативно-правових актів.
2. Вимоги до нормативно-правових актів, що подаються на державну реєстрацію.
3. Підстави та порядок відмови в державній реєстрації нормативно-правових актів.
4. Скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правового акту.
5. Поняття та значення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів (ЄДРНПА).

### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання яких забезпечує досягнення навчальної мети.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

### **Контрольні питання:**

1. Охарактеризуйте правове регулювання державної реєстрації

нормативно-правових актів. Визначте та охарактеризуйте особливості державної реєстрації нормативно-правових актів в умовах воєнного стану.

2. Сформулюйте та проаналізуйте вимоги до нормативно-правових актів, що подаються на державну реєстрацію.

3. Охарактеризуйте підстави та порядок відмови в державній реєстрації нормативно-правових актів.

4. Проаналізуйте процес скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правового акту.

5. Сформулюйте поняття «Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів» та проаналізуйте значення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів (ЄДРНПА).

### *Практичне завдання 1.*

Проаналізуйте Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 28 грудня 1991 р. № 731, а також положення постанови Кабінету міністрів України від 01 березня 2022 р. № 172 та вирішіть наступне практичне завдання.

Міністерство внутрішніх справ України подало для державної реєстрації до Міністерства юстиції України накази про нагородження працівників апарату Міністерства. Після сплину 15 робочих днів Міністерство внутрішніх справ України не отримало від Міністерства юстиції відповіді щодо реєстрації чи відмови в реєстрації поданих наказів.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Які акти підлягають державній реєстрації? Який порядок державної реєстрації нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади. Який порядок державної реєстрації нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади в умовах воєнного стану.

### *Практичне завдання 2.*

Проаналізуйте Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 28 грудня 1991 р. № 731, а також положення постанови Кабінету міністрів України від 01 березня 2022 р. № 172 та вирішіть наступне практичне завдання.

Міністерство внутрішніх справ подало на реєстрацію до Головного управління юстиції у м. Києві нормативно-правовий акт. Головне управління юстиції у м. Києві відмовило в реєстрації цього нормативно-правового акта.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи правомірні дії Головного управління юстиції в м. Києві та Міністерства внутрішніх справ? Назвіть підстави для відмови в державній реєстрації нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади.

### *Практичне завдання 3.*

Міністерство економіки подало для державної реєстрації до Міністерства юстиції України наказ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання трудових відносин

керівників іноземних підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями». Міністерство юстиції України відмовило в державній реєстрації даного нормативно-правового акту, пояснюючи це тим, що він виходить за межі компетенції органу, що його видав.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правомірні дії Міністерства юстиції України? За яких підстав Міністерство юстиції України може відмови у державній реєстрації нормативно-правового акту.

*Практичне завдання 4.*

Прем'єр Міністр України скасував реєстрацію наказу Міністра закордонних справ України, про що склав висновок із зазначенням причин скасування та повідомив про це Міністерство закордонних справ України. У висновку зазначалося, що причиною скасування реєстрації наказу Міністра закордонних справ є визнання його таким, що суперечить законодавству.

Міністр закордонних справ України відмовився скасувати відповідний наказ, повідомивши Прем'єр Міністра України, що ним створена робоча група, яка протягом двох місяців має розробити пропозиції щодо приведення наказу у відповідність із чинним законодавством.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають дії Прем'єр Міністра України вимогам чинного законодавства? Який порядок реєстрації та скасування рішення про реєстрацію нормативно-правових актів Міністерства закордонних справ України?

### III. Порядок проведення заключної частини заняття.

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Державна реєстрація нормативно-правових актів та ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів», акцентує увагу на основних вимогах, що висувуються до нормативно-правових актів, що подаються на державну реєстрацію.

### **Питання цільових виступів:**

1. Органи, що здійснюють державну реєстрацію нормативно-правових актів.
2. Акти, що підлягають державній реєстрації.
3. Поняття та значення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів (ЄДРНПА).
4. Правові засади створення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.
5. Порядок ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.
6. Доступ до інформації, що міститься в Єдиному державному реєстрі нормативно-правових актів.

### **Література:**

#### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с., С. 136-153.

2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 65-82, 353-365.

3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 228-231. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

#### **Додаткова:**

1. Гаркуша А. Т. Повноваження Національного агентства України з питань державної служби щодо нормотворчості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 1. С. 48–59.

2. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.

3. Петрик І. В. Актуальні проблеми державної реєстрації нормативно-правових актів. Режим доступу: [https://minjust.gov.ua/m/str\\_23383](https://minjust.gov.ua/m/str_23383).

4. Предместніков О. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері державної правової політики: нормотворчість і правова експертиза. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 56–61.

### **Тема № 7. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу.**

**Семінарське заняття:** Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Навчальна мета заняття: Проаналізувати організаційно-правові засади, пріоритетні сфери та порядок адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Сформулювати вміння та навички адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

**Кількість годин:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Поняття адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

2. Організаційно-правові засади адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

3. Пріоритетні сфери адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

4. Порядок адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

5. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу в умовах воєнного стану.

#### **Методичні вказівки:**

Під час відповіді на перше питання здобувач вищої освіти повинен сформулювати та проаналізувати поняття «адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Акцентувати увагу на тому, що адаптація національного законодавства є одним із видів юридичної діяльності.

Грунтовна та повна відповідь на друге питання вимагає від здобувача вищої освіти знань і вмінь виокремити та охарактеризувати основні організаційно-правові засади адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, сформулювати поняття засад адаптації. При цьому здобувач вищої освіти повинен звернути увагу на нормативно-правову основу проведення адаптації національного законодавства.

При відповіді на третє питання здобувачу вищої освіти необхідно охарактеризувати пріоритетні сфери адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Відповідь на дане питання вимагає від здобувача вищої освіти знань основних правових підходів до проведення адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

У межах відповіді на четверте питання здобувачу вищої освіти необхідно охарактеризувати основні сфери адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Під час відповіді на останнє питання слухачеві слід звернути увагу на те, що в умовах воєнного стану Україна не зупинилася на шляху приведення національного законодавства до вимог законодавства Європейського Союзу. Здобувачеві вищої освіти необхідно зупинитися на тих змінах у законодавстві які сталися з моменту введення в Україні воєнного стану і заплановані у близькому майбутньому.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Необхідність адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
2. Основні сфери адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 188-197.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 376-393.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 114-117, 139-144. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

#### **Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 158-175.
3. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с., С. 339-358.
4. Каленіченко Л.І., Слинько Д.В. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2019. С. 24-27. Режим доступу: [http://www.lsej.org.ua/6\\_2019/5.pdf](http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf).
5. Коваленко Л. А. Місце відомчих нормативно-правових актів державних агентств у системі законодавства України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 182–185.
6. Панов М. І. Принцип правової визначеності у практиці Європейського суду з прав людини і проблеми якості кримінального законодавства України. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 8–19. Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8485/1/4.pdf>.
7. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія. Харків : Право, 2016. 228 с., С. 67-102, 167-195.
8. Шпакович О. М. Правотворча діяльність міжнародних організацій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. 2020. № 3 (116). С. 108-114.

## **Тема № 8. Законодавча нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.**

**Семінарське заняття:** Законодавча нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.

Навчальна мета заняття: Сформулювати визначення «законодавчого процесу», проаналізувати його зміст та основні стадії. Охарактеризувати структурні елементи законодавчого акта.

**Кількість годин:** 2 години.

### **Навчальні питання:**

1. Поняття та ознаки законодавчого процесу.
2. Основні стадії законодавчого процесу.
3. Підготовка законопроекту.
4. Структура законодавчого акта.
5. Законодавча ініціатива (право законодавчої ініціативи та форми її реалізації).

### **Методичні вказівки:**

Під час відповіді на перше питання здобувачеві вищої освіти слід сформулювати поняття «законодавчий процес», проаналізувати зміст даного

правового явища. Здобувачеві вищої освіти окремо слід приділити увагу широкому та вузькому розумінню поняття «законодавчий процес».

У межах відповіді на друге питання здобувачеві вищої слід проаналізувати основні етапи підготовки законопроекту (прийняття рішення про підготовку законопроекту, включення відповідної пропозиції в план законопроектних робіт, збір необхідної інформації, розробка законопроекту, складання тексту проекту закону). Окремо слід зупинитися на понятті «концепція законопроекту» та проаналізувати основні вимоги до концепції законопроекту.

Під час відповіді на третє питання здобувачеві вищої освіти необхідно виокремити основні структурні елементи законодавчого акта. Проаналізувати заголовок, преамбулу, структурні частини, перехідні та прикінцеві положення, додатки як відносно відокремлені структурні елементи законодавчого акта.

Під час відповіді на четверте питання здобувачеві вищої освіти слід сформулювати визначення «стадії законодавчого процесу». Слухачу окремо необхідно зупинитися на аналізі наступних стадій законодавчого процесу: внесення законопроекту на розгляд Верховної Ради України у порядку реалізації права законодавчої ініціативи, попередній розгляд законопроекту у комітетах Верховної Ради, розгляд та прийняття законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради, процедура підписання (промульгація) та оприлюднення закону.

Відповідь на п'яте питання передбачає від здобувача вищої освіти вміння формулювати поняття «законодавча ініціатива», «суб'єкти законодавчої ініціативи». Окрему увагу слухачу необхідно приділити таким формам законодавчої ініціативи, як законопроекти, пропозиції до законопроектів, поправки до законопроектів.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Законодавчий процес як вид нормотворчого процесу.
2. Процедура підписання (промульгація) та оприлюднення закону.
3. Суб'єкти законодавчої ініціативи в Україні.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 51-94.

2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 137-165.

3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 228-232. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

##### **Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 76-98.
3. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
4. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія. Харків : Право, 2016. 228 с., С. 67-102.
5. Шпакович О. М. Правотворча діяльність міжнародних організацій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. 2020. № 3 (116). С. 108-114.

### **Тема № 8. Законодавча нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.**

**Практичне заняття:** Законодавча нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.

Навчальна мета заняття: Проаналізувати сутність та основні види законодавчого процесу, процедуру прийняття законів всеукраїнським референдумом. Охарактеризувати правове регулювання законодавчої діяльності. Охарактеризувати особливості прийняття проектів окремих видів законів. Сформулювати вміння та навички законодавчої діяльності.

**Кількість годин:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Поняття та види законодавчого процесу.
2. Прийняття законів всеукраїнським референдумом.
3. Особливості прийняття окремих видів законодавчих актів.
4. Правове регулювання законодавчої діяльності.

#### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання яких забезпечує досягнення навчальної мети.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

#### **Контрольні питання:**

1. Проаналізуйте сутність законодавчого процесу, виокреміть та проаналізуйте основні види законодавчого процесу.
2. Проаналізуйте процедуру прийняття законів всеукраїнським референдумом.
3. Чи можуть прийматися закони всеукраїнським референдумом протягом

воєнного стану. Чи можуть прийматися інші підзаконні нормативно-правові акти місцевим референдумом протягом воєнного стану в Україні.

4. Охарактеризуйте особливості прийняття проекту закону про Держаний бюджет України, проекту закону про надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України, законів про внесення змін до законодавчих актів.

5. Охарактеризуйте правове регулювання законодавчої діяльності.

#### *Практичне завдання 1.*

На всеукраїнському референдумі (у мирний час) було затверджено Закон України «Про адміністративно-територіальний устрій України». Утім правозастосування норм цього закону засвідчило, що він потребує суттєвого доопрацювання у контексті узгодження його норм з чинним законодавством України. Верховна Рада України з метою усунення наявних недоліків у прийнятому на всеукраїнському референдумі законі внесла до нього цілу низку змін. Президент України, якому для промульгації надійшов прийнятий Верховною Радою України закон «Про внесення змін до Закону України «Про адміністративно-територіальних устрій України», відмовився його підписувати. Свою позицію Президент України пояснив тим, що Верховна Рада України у даній ситуації перевищила свої повноваження.

Проаналізуйте ситуацію. Які питання можуть вирішуватися всеукраїнським референдумом? Який порядок внесення змін до законів, прийнятих на всеукраїнському референдумі? Чи може проводитися всеукраїнський референдум під час воєнного стану в Україні?

#### *Практичне завдання 2.*

Кабінет Міністрів України прийняв постанову, що суперечить Конституції. Верховна Рада скасувала постанову як неконституційну. Дайте юридичний аналіз викладеного факту. Який порядок відміни неконституційних нормативних актів? Який орган має право вирішувати це питання?

#### *Практичне завдання 3.*

250 народних депутатів України подали до Верховної Ради України законопроект «Про внесення змін і доповнень до Конституції України», яким, зокрема, передбачалося: - Президент України має обиратися парламентом; - Україна визнається федеративною державою. Проаналізуйте законопроект на предмет його відповідності Конституції України. Які існують процедури внесення змін до тексту Основного Закону України?

### **III. Порядок проведення заключної частини заняття.**

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Законодавча нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності», акцентує увагу на основних характеристиках законодавчого процесу, особливостях правового регулювання законодавчої діяльності та особливостях прийняття окремих видів законодавчих актів.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Законодавча техніка як різновид нормотворчої юридичної техніки.

2. Особливості розроблення та прийняття кодифікаційного акта.
3. Конституційний процес: поняття, стадії.

### **Література:**

#### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 51-94.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 137-165.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 228-232. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

#### **Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 76-98.
3. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
4. Синявська О. Ю., Повалена М. В., Носевич Н. Р., Правовий режим воєнного стану: аналіз стану законодавства. *Академічні візії*. Випуск 17. 2023. Режим доступу: DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7755460>
5. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія. Харків : Право, 2016. 228 с., С. 67-102.
6. Шпакович О. М. Правотворча діяльність міжнародних організацій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. 2020. № 3 (116). С. 108-114.

**Тема № 9. Підзаконна нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.**

**Практичне заняття:** Підзаконна нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності.

Навчальна мета заняття: Проаналізувати зміст та основні види підзаконної нормотворчої діяльності. Сформулювати вміння та навички у сфері підзаконної нормотворчої діяльності.

**Кількість годин:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Поняття, ознаки та різновиди підзаконної нормотворчості.
2. Підзаконна нормотворчість Верховної Ради України.

3. Підзаконна нормотворчість Президента України. Інститут контрасигнації.

4. Нормотворчість Кабінету Міністрів України. Особливості нормотворчої діяльності Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану.

5. Нормотворча діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (відомча нормотворчість).

6. Нормотворча діяльність місцевих органів виконавчої влади.

### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання яких забезпечує досягнення навчальної мети.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

### **Контрольні питання:**

1. Проаналізуйте основні ознаки та види підзаконної нормотворчості.

2. Проаналізуйте підзаконну нормотворчість Верховної Ради України.

3. Охарактеризуйте підзаконну нормотворчість Президента України. Розкрийте зміст інституту контрасигнації.

4. Проаналізуйте підзаконну нормотворчість Кабінету Міністрів України.

5. Охарактеризуйте особливості нормотворчої діяльності Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану.

6. Охарактеризуйте підзаконну нормотворчість міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (відомча нормотворчість).

7. Сформулюйте та проаналізуйте зміст поняття «нормотворча діяльність місцевих органів виконавчої влади».

### *Практичне завдання 1.*

Заповніть таблицю «Основні види підзаконної нормотворчої діяльності за суб'єктом». У даній таблиці заповніть дві колонки. Перша – суб'єкт підзаконної нормотворчої діяльності. Друга – форма (вид) підзаконного нормативно-правового акта.

### *Практичне завдання 2.*

Заповніть таблицю «Момент набрання чинності підзаконних нормативно-правових актів». У даній таблиці заповніть дві колонки. Перша – суб'єкт підзаконної нормотворчої діяльності. Друга – форма (вид) підзаконного нормативно-правового акта. Третя – момент набрання чинності підзаконного нормативно-правового акта.

### *Практичне завдання 3.*

Секретар Ради національної безпеки і оборони України подав в Секретаріат Президента України проект указу Президента України щодо присвоєння вищих військових звань. Через 45 днів глава Секретаріату Президента України повернув внесений Секретарем Ради національної безпеки

і оборони України до Секретаріату Президента України проект указу, зазначивши, що Секретар Ради національної безпеки і оборони України не є суб'єктом підготовки і внесення проектів указів Президента України.

Проаналізуйте ситуацію. Який порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України? Хто має право вносити проекти актів Президента України?

#### *Практичне завдання 4.*

На засіданні Кабінету Міністрів України більшістю голосів була прийнята постанова «Про встановлення гарантій оплати праці медичних та фармацевтичних працівників». Дана постанова була оприлюднена в «Офіційному віснику України» через 25 днів після її прийняття. Однак, Президент України скасував постанову «Про встановлення гарантій оплати праці медичних та фармацевтичних працівників».

Проаналізуйте ситуацію. Який порядок прийняття та набрання чинності постанов Кабінетом Міністрів України? Яка процедура скасування підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України Президентом України? Які особливості нормотворчої діяльності Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану?

### III. Порядок проведення заключної частини заняття.

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Підзаконна нормотворчість як вид правової нормотворчої діяльності», акцентує увагу на основних рисах і видах підзаконної нормотворчої діяльності.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Правила підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України.
2. Відомча нормотворча діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади
3. Правила підготовки відомчих нормативно-правових актів, що підлягають державній реєстрації.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с., С. 51-94.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С.82-110, 166-179, 179-195.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 225-228. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

**Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 117-138.
3. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
4. Жидецька В. В. Про стадії нормотворчої діяльності міністерства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 101–107.
5. Загуменна Ю. О. Деякі актуальні проблеми модернізації правового регулювання підзаконної нормотворчості. Проблеми нормотворення, реалізації та тлумачення норм права у світлі загальновизнаного принципу верховенства права : тези. доп. та повідомл. учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3–4 жовт. 2019 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака. Харків : Право, 2019. С. 134–137.
6. Кудрявцев І. О. Поняття та ознаки підзаконних нормативно-правових актів. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 16–22.
7. Мандюк О. О. Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2017. 20 с., С. 1-19.
8. Могілевський Л. В. Роль центральних органів виконавчої влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 373–380.
9. Муртіщева А. О. Нормотворча діяльність Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Випуск 43. С. 217-228.
10. Рибалко Н. В. Проблеми нормотворчої діяльності Міністерства інфраструктури України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/21225/-1/Рибалко%20Н.В..pdf>.
11. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 17 с., С. 1-17.
12. Салманова О. Актуальні питання нормотворчої діяльності Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1–1. С. 159–162.
13. Шпак Ю. А. Стадії нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування : теоретико-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 801. С. 103-108.

**Тема № 10. Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної нормотворчості.**

**Практичне заняття:** Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної нормотворчості.

Навчальна мета заняття: Проаналізувати зміст та основні види підзаконної локальної нормотворчої діяльності. Сформулювати вміння та навички у сфері підзаконної локальної нормотворчої діяльності.

**Кількість годин:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Нормотворчість органів місцевого самоврядування (муніципальна нормотворчість). Особливості нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.
2. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
3. Нормотворчість об'єднань громадян. Статутні документи об'єднань громадян.
4. Корпоративна нормотворчість. Спеціальні принципи прийняття корпоративних актів.
5. Нормотворчість трудових колективів підприємств, установ, організацій. Колективний договір.

#### **План проведення заняття:**

I. Порядок проведення вступу до заняття.

На початку практичного заняття викладач формулює мету та навчальні питання, що мають бути розглянуті; оголошує практичні завдання, виконання яких забезпечує досягнення навчальної мети.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Контрольні питання:

1. Сформулюйте визначення «муніципальна нормотворчість» та проаналізуйте її основні риси.
2. Проаналізуйте основні акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
3. Проаналізуйте особливості нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.
4. Проаналізуйте нормотворчість об'єднань громадян. Визначте та охарактеризуйте статутні документи об'єднань громадян.
5. Охарактеризуйте корпоративну нормотворчість. Проаналізуйте спеціальні принципи прийняття корпоративних актів.
6. Охарактеризуйте нормотворчість трудових колективів підприємств, установ, організацій. Сформулюйте поняття «колективний договір» та проаналізуйте його основні риси.

*Практичне завдання 1.*

Заповніть таблицю «Основні види підзаконної нормотворчості об'єднань громадян». У даній таблиці заповніть дві колонки. Перша – вид об'єднання громадян. Друга – форми (види) нормотворчої діяльності.

*Практичне завдання 2.*

Виконавчий комітет міської ради, керуючись Законом України «Про доступ до публічної інформації», затвердив перелік відомостей, які не містять ознак публічної інформації, а тому не повинні надаватися за запитами. До переліку були віднесені: 1) інформація про співробітництво міської ради, її виконавчих органів, а також міського голови з органами місцевого самоврядування іноземних держав та іншими іноземними організаціями, акредитованими в Україні; 2) інформація, отримана чи створена в процесі службового листування органів державної влади, органів місцевого самоврядування з місцевими громадянами; 3) внутрішньоміська службова кореспонденція, доповідні записки та рекомендації, пов'язані з розробкою напрямів діяльності міської ради, які передували прийняттю нею відповідних рішень.

Розкрийте поняття «муніципальна нормотворчість». Яка форма і порядок прийняття виконавчим комітетом міської ради підзаконних нормативно-правових актів?

Чи може відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» бути затверджений перелік інформації, доступ до якої обмежується або забороняється? Чи можуть бути відомості з переліку, що згадується в завданні, віднесені до категорії інформації, яка не є публічною?

Розкрийте особливості нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

### III. Порядок проведення заключної частини заняття.

В заключній частині заняття викладач підводить підсумки розгляду теми «Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної нормотворчості», акцентує увагу на основних рисах і видах підзаконної локальної нормотворчої діяльності.

#### **Питання цільових виступів:**

1. Акти муніципальної нормотворчості: поняття та види.
2. Установчі документи суб'єкта господарювання як вид локальних нормативно-правових актів.

#### **Література:**

##### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с., С. 153-174.
2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с., С. 166-179.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с., С. 225-228. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

**Додаткова:**

1. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
2. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с., С. 175-190.
3. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
4. Чиркін А. С. Нормотворчість органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Випуск 43. С. 141-153.
5. Шпак Ю. А. Стадії нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування : теоретико-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 801. С. 103-108.

**3. Рекомендована література****Нормативно-правові акти:**

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради України; Акт від 24.08.1991 № 1427-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
4. Деякі питання організації роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 24.12.2010 № 1199/2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1199/2010#Text>.
5. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1040. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF#Text>.
6. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів : Постанова Колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text>.
7. Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text>.
8. Положення про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 15.04.2004 № 31/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v31-5323-04#Text>.

9. Порядок проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text>.
10. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
11. Про внесення змін до пункту 13 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 № 172 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-2022-%D0%BF#Text>.
12. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Указ Президента України від 03.10.1992 № 493/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493/92#Text>.
13. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>.
14. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 №509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text>.
15. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
16. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
17. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.
18. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.
19. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів : ДСТУ 4163:2020. URL: [https://zakon.help/files/article/11494/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%204163\\_2020.pdf](https://zakon.help/files/article/11494/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%204163_2020.pdf)
20. Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами : Лист Міністерства юстиції України від 30.01.2009 № Н-35267-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09#Text>.
21. Щодо практики застосування норм права у випадку колізії : Лист Міністерства юстиції України від 26.12.2008 № 758-0-2-08-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758323-08#Text>.

#### **Основна:**

1. Загуменна Ю.О., Лазарєв В.В., Сидоренко А.Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт , 2021. 228 с.

2. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с.
3. Теорія держави і права : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava\\_pidruchnyk\\_KhNUVS\\_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6689/Teoriia%20derzhavy%20i%20prava_pidruchnyk_KhNUVS_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=).

#### Додаткова:

1. Андрусів Л. М. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 128–131.
2. Безпалова О. І. Відомча адміністративна нормотворчість як елемент механізму реалізації правоохоронної функції держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 61–67.
3. Вороніна І. Аксіологічна модель нормотворчої діяльності Національної поліції України як система принципів і норм регулювання нормотворчої діяльності. *European Political and Law Discourse*. 2017. Vol. 4. Iss. 5. Рр. 36–42. Режим доступу: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-5/08.pdf>.
4. Вороніна І. М. До питання про історичні передумови становлення вітчизняної відомчої нормотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 152–155.
5. Вороніна І. М. Теоретико-методологічні засади вдосконалення відомчої нормотворчості в умовах трансформації перехідного суспільства. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2). С. 29–34. Режим доступу: [http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5\\_2\\_2015/part\\_1/7.pdf](http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5_2_2015/part_1/7.pdf).
6. Гаркуша А. Т. Повноваження Національного агентства України з питань державної служби щодо нормотворчості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 1. С. 48–59.
7. Гладківська О. В. Застосування термінології у нормативно-правових актах. *Правова інформатика*. 2015. № 1 (45). С. 58–67.
8. Гордієнко О. С. Поняття і види конкретизації в українському праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 218 с.
9. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 1. С. 29–32.
10. Жидецька В. В. Про стадії нормотворчої діяльності міністерства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 101–107.
11. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 392 с.
12. Загуменна Ю. О. Деякі актуальні проблеми модернізації правового регулювання підзаконної нормотворчості. Проблеми нормотворення, реалізації та тлумачення норм права у світлі загальновизнаного принципу верховенства права : тези. доп. та повідомл. учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3–4 жовт. 2019 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака. Харків : Право, 2019. С. 134–137.

13. Каленіченко Л.І., Слинько Д.В. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2019. С. 24-27. Режим доступу: [http://www.lsej.org.ua/6\\_2019/5.pdf](http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf).
14. Коваленко Л. А. Місце відомчих нормативно-правових актів державних агентств у системі законодавства України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 182–185.
15. Кудрявцев І. О. Поняття та ознаки підзаконних нормативно-правових актів. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 16–22.
16. Мандюк О. О. Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2017. 20 с.
17. Матвеева Ю. І. Юридико-технічні характеристики принципу правової визначеності. *Наукові записки*. 2015. Т. 168. С. 37–39.
18. Мельник А. А. Правова лінгвістика: основні риси та особливості. *Адміністративне право і процес*. 2015. Вип. 1 (11). С. 365–373.
19. Могілевський Л. В. Роль центральних органів виконавчої влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 373–380.
20. Муртіщева А. О. Нормотворча діяльність Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Випуск 43. С. 217-228.
21. Мусиченко О. Зрозумілість і чіткість закону як складова частина принципу правової визначеності в практиці Європейського суду з прав людини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 149–154.
22. Ортинський В. Л. Правові питання організації проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 813. С. 66–70.  
Режим доступу: <http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/ortynskyi.pdf>.
23. Панов М. І. Принцип правової визначеності у практиці Європейського суду з прав людини і проблеми якості кримінального законодавства України. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 8–19. Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8485/1/4.pdf>.
24. Петрик І. В. Актуальні проблеми державної реєстрації нормативно-правових актів. Режим доступу: [https://minjust.gov.ua/m/str\\_23383](https://minjust.gov.ua/m/str_23383).
25. Предместніков О. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері державної правової політики: нормотворчість і правова експертиза. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 56–61.
26. Расюк А.О. Відомча нормотворча діяльність в Україні та шляхи її модернізації. *Наука і правоохорона : Юридичний журнал*. 2019. № 1 (43). С. 140-147.

27. Рибалко Н. В. Проблеми нормотворчої діяльності Міністерства інфраструктури України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/21225/-1/Рибалко%20Н.В..pdf>.
28. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 17 с.
29. Салманова О. Актуальні питання нормотворчої діяльності Національної поліції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1–1. С. 159–162.
30. Синявська О. Ю., Повалена М. В., Носевич Н. Р., Правовий режим воєнного стану: аналіз стану законодавства. *Академічні візії*. Випуск 17. 2023. Режим доступу: DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7755460>.
31. Слинько Д. В. Форми здійснення правотворчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2017. № 3(66). С. 52-56.
32. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика: монографія. Харків: НТМТ, 2017. 415 с.
33. Слинько Д. В. Особливості відомчого нормотворчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 листоп. 2020 р. Харків, 2020. С.464-466.
34. Слинько Д. В. Специфіка нормативно-правових актів міністерства внутрішніх справ України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17 травня 2019 р. Харків, 2019. С. 203-205.
35. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення : монографія. Харків : Право, 2016. 228 с.
36. Чиркін А. С. Нормотворчість органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Випуск 43. С. 141-153.
37. Шпак Ю. А. Стадії нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування : теоретико-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 801. С. 103-108.
38. Шпакович О. М. Правотворча діяльність міжнародних організацій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. 2020. № 3 (116). С. 108-114.

#### Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

3. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України. URL:<http://www.ombudsman.kiev.ua>.
4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL:<http://www.president.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України. URL:<http://www.rainbow.gov.ua>.